

1920

Inledning

30-årsjubileet av 1 maj som demonstrationsdag blev speciellt av flera skäl. Socialdemokratin hade gått framåt starkt under denna period. För första gången höll en socialdemokratisk statsminister majtalet i Stockholm. Den 10 mars tillträdde den första socialdemokratiska regeringen, en minoritetsregering som klarade sig bara till oktober. Arbetarrörelsen hade splittrats i två partier, ett socialdemokratiskt och ett kommunistiskt. Det blev i fortsättningen separata majdemonstrationer. Vidare blev Brantings majtal speciellt eftersom det fick avbrytas nästan meddetsamma. Kronprinsessan Margareta avled klockan 14 och Branting kallades till konselj.

Branting kunde därmed inte ta upp i sitt tal att det ursprungliga majkravet, 8-timmarsdagen, hade – på förslag av den liberal-socialdemokratiska koalitionsregeringen – beslutats i riksdagen den 29 september 1919, även om den provisoriskt bara skulle gälla till och med 1923. 8-timmarsdagen, också att den utsatts för fortsatt hot från högerhåll, nämndes dock i majmanifestet. Där nämndes också, precis som i resolutionen, da av den socialdemokratiska regeringen initierade utredningar om socialisering och industriell demokrati. Inte heller kunde Branting ta upp Nationernas förbund som Sverige hade anslutit sig till den 3 mars, en fråga som Branting varit mycket engagerad i. Detta nämndes för övrigt inte heller vare sig i resolutionen eller i majmanifestet.

Via ABF diskuterades ett förslag från Nordiska museets styrelse att inbjuda Folkbildningsförbundet, Stockholms borgarskola, Stockholms förenade studentkårer och ABF att delta i en kulturell folkfest på Skansen den 1 och 2 maj. ABF hade fört förslaget vidare till organisationer anslutna till ABF efter att ha försäkrat sig om att festen skulle komplettera den traditionella majdemonstrationen, inte ersätta dem. Man var positiv, inte därför att därmed "den mot arbetarrörelsen fientliga medborgarfesten bortföll". Om den föreslagna festen verkligen ägt rum och om ABF och andra arbetarrörelseorganisationer i så fall deltog har jag inte kunna hitta uppgifter om i *Social-Demokraten* eller i ABF:s berättelse. Lämpligheten att demonstrera på 1 maj 1920 diskuterades dock allmänt, särskilt nu när den ursprungliga anledningen hade fallit bort. Men majdemonstrationerna fortsatte.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Första maj.
- Källa: Social-Demokraten 1920-05-03, s. 3, De socialdemokratiska arbetarnas mönstringsdag. – Handskrivna stolpar i Brantings arkiv, vol. 1.2:02.

Från första talarestolen hälsades demonstranterna av arbetarkommunens ombudsman, hr *Viktor Ek*, som omedelbart överlämnade ordet åt hr *Branting*. Han mottogs vid sitt framträdande med hjärtliga applåder, hurrarop och fanfarer.

I sitt tal erinrade han om de föregående årens majdemonstrationer och om de segrar som vunnits under de gångna trettio åren tack vare ett ihärdigt, målmedvetet politiskt och fackligt arbete. Frammarschen har fortsatt oavbrutet, och den svenska arbetarrörelsen har under dessa trettio år tillkämpat sig en ställning, som den icke kan trängas tillbaka från. Men för det fortsatta arbetet erfordras fortsatt sammanhållning och disciplin. Det går icke an att arbetarne bedriva det så att andra samhällsgrupper med vitt skilda åskådningar inbördes föras samman till en enig front gentemot arbetarne. Icke minst kräves obrottslig facklig och organisatorisk sammanhållning, så att icke smågrupper gå sina egna vägar och föra sin egen politik. De avtal som slutits av de stora organisationerna måste hållas. Om dessa avtal bli obekväma för en viss grupp, får ej denna grupp på egen hand bryta avtalet, utan på övertygelsens väg söka få sina kamrater att inse att avtalet måste ändras.

Detta måste vi hävda även därför att det socialistiska samhälle, som vi eftersträva, kommer att vila på överenskommelser mellan medborgarne. De olika grupperna av dessa måste samverka för att skapa en tillräcklig produktion, så att människovärdig tillvaro kan beredas alla människor. Detta går ej att realisera i anarkins tecken.

Kort efter talaren hade börjat sitt anförande ingick meddelande om kronprinsessans frånfälle. Med anledning av dödsfallet hade hr Branting kallats till konselj, och han måste därför avbryta sitt tal. Han riktade emellertid en varm vädjan till arbetarne att iakttaga enighet och sammanhållning framdeles som under de förflutna hårda arbetsåren och utbringade ett leve för socialdemokratins frammarsch.

Talet mottogs med ihållande starkt bifall, varefter den av partistyrelsen föreslagna resolutionen antogs enhälligt.

2. Majminne

- Källa: Några minnesbilder från tidigare första majmöten, i: Första maj 1951, s. 29.

Sekreterare Viktor Ek i Stockholms arbetarekommun har stått i ledningen för landets största förstamajdemonstrationer i mer än trettio år. Redan 1907 deltog han som ung ungdomsklubbist för första gången som ordningsvakt i tåget ut till Ladugårdsgärde. Men några sensationella händelser har inte inträffat under alla dessa år, framhåller Ek. Allting har gått som det varit smort och vi har aldrig haft något trassel med polisen under planläggningen av demonstrationerna. Tvärtom har polisen alltid visat sig ytterst tillmötesgående. Det erkännandet ger jag den oförbehållsamt. Det har trots dessa väldiga folkanhopningar aldrig förekommit några olyckor om man undantar några enstaka svimningsanfall.

- Men jag kommer dock ihåg en händelse, som på oss demonstranter gjort ett mycket starkt intryck. Det var år 1920. Jag var då ordförande vid den talarstol, från vilken Hjalmar Branting talade. Vi visste att dåvarande kronprinsessan Margareta låg på sitt yttersta och när vi såg flaggorna på de intilliggande kasernerna firas ned på halv stång, förstod vi vad som inträffat. Strax därefter kom ett bud från slottet, att Branting var kallad till omedelbar konselj. Jag tyckte inte det var lämpligt att budet skulle avbryta Branting i hans tal, varför jag på en lapp skrev att kronprinsessan var död. Branting avslutade sitt tal på ett förnämt och värdigt sätt för att skynda till slottet.

Men under det hastigt påkomna avbrottet var det ingen som tänkte på att skaffa fram en bil. Den sextioårige Branting fick därför traska över Gärdet till fots. När han kom fram till Karlaplan förstod emellertid en posterande poliskonstapel vad som var å färde och han stoppade resolut en privatbil och bad bilisten att köra Branting till slottet, vilket denne också mycket tjänstvilligt gjorde.

Att Branting vid meddelandet om kronprinsessans död skulle ha fällt det påstådda yttrandet, att "nu har solstrålen på Stockholms slott slocknat" kan jag inte erinra mig nu. Men jag minns, att han i Social-Demokraten skrev en mycket varmhjärtad runa

över den bortgångna, vari han särskilt lovordade henne för hennes insatser på det sociala området och för hennes under kriget strängt iakttagna neutralitet.